

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2009

Bc. Petr Šilar

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd

**ALIMENTAČNÍ SYSTÉMY PŘI CESTÁCH
DO ARKTICKÝCH OBLASTÍ**
Bakalářská práce

AUTOR PRÁCE: Bc. Petr Šilar

VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Petr ŠILAR**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Alimentační systémy při cestách do arktických oblastí**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

- I. Úvod
- II. Antropologické uvedení do problematiky arktických cest
- III. Hodnocení dostupné literatury
- IV. Proměna evropského alimentačního systému vlivem geo-klimatických podmínek v arktických oblastech (na základě přímých pramenů)
- V. Závěr
- VI. Bibliografie
- VII. Obrazové a textové přílohy

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

I. Základním pramenem je memorát (vzpomínkové vyprávění) Ronalda Josepha Kellyho - nižšího důstojníka ve službách britského námořnictva, který sloužil v roce 1968 na ponorce "Finwhale", jež se plavila na Severní pól.

II. Deníky a popisy cest jednotlivých účastníků výzkumných cest (Amundsen, Běhounek, Nobile, Peary a další)

II. J. Kůnský: Čeští cestovatelé II, Praha 1961

III. A. Skřivan, P. Křivský: Moře, objevy staletí, Praha 1983

IV. B. Horák, Dějiny zeměpisu III, Praha 1959

Další literatura získaná v průběhu heuristického výzkumu

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Anotace

ŠILAR, PETR: *Alimentační systémy při cestách do arktických oblastí*. Pardubice: Filosofická fakulta University Pardubice, 2009. 47 s. Bakalářská práce

Pohyb lidí na planetě je dán mnoha příčinami. Některé jsou ovlivnitelné člověkem, na jiné má vliv příroda. Jedním ze společných jmenovatelů migrace je zajištění základních biologických potřeb jedinců v průběhu přesunů, v první řadě obživy (stravování). Tato práce nahlíží do systému stravování těch, kteří se vypravili za hranice arktické oblasti v průběhu staletí.

Klíčová slova: Arktida, Stravování, Cestování

Annotation

Systems of alimentation during journeys to the Arctic areas. Pardubice: Philosophical faculty of the University of Pardubice, 2009, 47 p. Bachelor paper.

Migration of people on the Earth is influenced by many factors. Some of them are under the humans' control; the others are a result of natural powers. One of the common features of any migration is the need to fulfil the basic biological needs of individuals during the move, the first of which is the alimentation. This work deals with the system of alimentation of those who travelled beyond the border of the Arctic area over the centuries.

Key words: Arctic, Alimentation, Travelling

Poděkování

Rád bych poděkoval všem, kteří mi dopomohli k napsání této práce. Za cenné připomínky a podněty děkuji doc. PhDr. Oldřichu Kašparovi, CSc. Za poskytnuté informace děkuji R. J. Kellymu. Zejména pak děkuji Ing. Oldřichu Bubákovi, který mi věnoval čas a cenné informace o svých cestách. Dále pak děkuji Mgr. Petru Cinkovi a Mgr. Markétě Sopouškové za technickou pomoc.

Obsah

Obsah.....	8
1. Úvod.....	10
2. Metody zjištění informací.....	11
3. Vymezení Arktické oblasti.....	12
3.1 Geograficko politické.....	12
3.2 Klimatické.....	14
3.3 Demografické.....	14
3.4 Hospodářské.....	14
4. Fauna Flóra.....	15
4.1 Flóra.....	15
4.2 Fauna.....	15
4.2.1 Hmyz a nižší živočichové.....	15
4.2.2 Ptáci.....	16
4.2.3 Ryby.....	16
4.2.4 Savci - suchozemští.....	16
4.2.5 Savci - vodní.....	17
5. Historie cest do Arktidy.....	18
5.1 Vikingové.....	18
5.2 Přelom 15. – 16. století – období velkých zámořských objevů.....	19
5.3 16. století a počátek 17. století.....	19
5.3.1 Willem Barents.....	19
5.3.2 Henry Hudson.....	20
5.4 Ruské výpravy v 10. – 18. století.....	21
5.4.1 Vitus Bering.....	21
5.5 19. století.....	22
5.5.1 Sir William Edward Parry.....	22
5.5.2 John Franklin.....	23
5.5.3 Robert Mac Clure.....	23
5.5.4 Karel Weyprecht a Julius Payer.....	23
5.5.5 Erik Adolf Nordenskiöld.....	23
5.5.6 Fridtjof Nansen.....	23
5.5.7 André Frenkel.....	24
5.5.8 Walter Welkman.....	24
5.6 20. století.....	24
5.6.1 Robert Edwin Peary.....	25
5.6.2 Frederick Cook.....	25
5.6.3 Roald Amundsen.....	26
6. Stravování Eskymáků.....	28
6.1 Stravovací návyky.....	28
6.2 Skladba jídla a jeho úprava.....	28
6.2.1 Maso a ryby.....	28
6.2.2 Rostlinná strava.....	29
6.3 Lahůdky a delikatesy.....	29
6.4 Dovezené potraviny a zboží určené ke konzumaci.....	29
7. Stravování při výpravách.....	31
7.1 10. – 20. století.....	31
8. Trosečníci v Arktidě.....	34
8.1 Výprava Vladimíra Lvoviče (RUS).....	34

8.2 Výprava vzducholodě Italia	34
9. Třicet let na zlatém severu	37
9.1 Běžná strava	37
9.2 Zvěř a její zpracování	37
9.3 Recepty.....	38
9.3.1 Medvědí kýty	38
9.3.2 Medvědí guláš	39
9.3.3 Lososi	39
10. Rozhovor s Ronnaldem Josephem Kellym	40
10.1 Zásoby a zásobování	41
10.2 Jídlo během dne.....	41
10.3 Speciality.....	42
10.4 Alkohol a cigarety	43
10.5 Co námořník postrádá	44
11. Rozhovor s Ing. Oldřichem Bubákem.....	45
11.1 Oldřich Bubák	45
11.2 Stravování při cestách do Arktidy	46
12. Závěr.....	50
13. Zdroje	51
14. Přílohy	52

1. Úvod

Již několik set let trvá zájem o polární oblasti. Člověk se vrací do těchto drsných končin, i když by se mohlo zdát, že tato místa už jsou dávno prozkoumána a není nic nového, co by se zde dalo objevit. Současnost nás ale utvrzuje v tom, že stále je co objevovat, a najde se mnoho důvodů, proč navštívit arktickou oblast.

Psát o arktické oblasti znamená možnost vybrat si z mnoha témat. Náměty přináší sama příroda, neboť fauna a flóra je velice pestrá, i když se to nemusí na první pohled takto jevit. Další náměty jsou v oblasti lidských zdrojů, neboť se do arktických končin vydalo z různých důvodů nespočet dobrodruhů. Výpravy byly velmi drahé a tak se při důkladném studiu dozvídáme jména těch, kteří tyto dobrodruhy a nadšence podporovali. Technická stránka věci nás zase zavede ke speciálním přístrojům, které musely být pro tyto výpravy vymyšleny či zdokonaleny, aby vydržely drsné podnebí. Z hlediska dopravního je zajímavé sledovat, v jakých prostředcích se lidé na pól vydávali a jak postupně docházelo k inovacím těchto prostředků. Nalezlo by se však mnoho jiných a zajímavých námětů.

Tato práce si klade za úkol seznámit čtenáře se stravováním při cestách do arktických oblastí, včetně příprav na danou cestu. Dále poukázat na zdroje obživy, které tato oblast nabízí, a na možnosti jejich využití.

2. Metody zjištění informací

Primárním zdrojem informací pro tuto práci byly publikace uvedené v bibliografické části. Dalším zdrojem byly webové stránky, které poskytují snadno dosažitelné všeobecné informace. Jako důležitý zdroj jsou pak rozhovory s přímými účastníky cest do o Arktidy.

Bibliografické zdroje byly vybírány s ohledem na možnost získání relevantních informací, potřebných pro tuto práci. Nejedná se tedy o odborné publikace, ale spíše o beletrii s cestovatelským podtextem. Tato volba se ukázala jako správná, neboť tyto knihy potřebné informace obsahují. Dále bylo přihlíženo k dostupnosti dané literatury. Ač nebyla zrovna ideální, přesto se podařilo získat několik knih k dané problematice.

V oblasti internetu je dostupnost sice ideální, avšak informace nemusí být zcela relevantní. Přesto se však podařilo vybrat zdroje, které o dílčích částech pojednávají jasně a srozumitelně a pro tuto práci jsou dostačující. Nezpopochybnitelnou výhodou mají internetové zdroje v oblasti obrazové, neboť například staré mapy nejsou příliš dostupné.

Rozhovory byl veden nejdříve formou zaslaných otázek, které byly všeobecného charakteru. V návaznosti na tyto dotazy proběhl s respondentem neřízený rozhovor, který spolu s předem danými otázkami tvoří nedílnou součást této práce. K ucelení názoru na danou věc pak přispěla i přednáška Ing. Oldřicha Bubáka z cest za polární kruh.

Jako další zdroj se nabízela možnost kontaktovat lidi, kteří se zabývají výpravami do Arktidy z komerčních důvodů. Tato práce je však o tyto zdroje ochuzena z důvodu nenavázání kontaktu.

3.Vymezení Arktické oblasti

3.1 Geograficko politické

Hranici arktické oblasti lze vymežit mnoha různými způsoby¹. Nejčastěji se však definuje jako oblast na sever od severního polárního kruhu (66°32' sev. zem. šířky). Takto vymezené území zabírá plochu zhruba o velikosti 21 mil. km². Hranici Arktidy lze taktéž vymežit pomocí červencové izotermy (čára spojující místa o stejné průměrné teplotě) 10 °C. Tato hranice se přibližně kryje se severní hranicí lesa, čili s rozmezím tundry a tajgy. Takto vymezená Arktida má rozlohu více než 26,4 mil. km² (z toho zhruba 18,5 mil. km² je moře a oceán a téměř 8 mil. km² ostrovy a pevniny Evropy, Asie a Severní Ameriky).

K pevninské části Arktidy patří kromě úzkých kontinentálních pruhů druhé největší souostroví světa – Kanadské arktické souostroví (Kanadský arktický archipel)

¹ Pro tuto práci není stěžejní přesné vymezení. Autor se však přiklání k vymezení pomocí červencové izotermy

² zdroj <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Arctic.jpg>

s rozlohou asi 1,3 mil. km². Tři z jeho ostrovů – Baffinův (507.451 km²), Viktoriin (217.291 km²) a Ellesmerův (193.236 km²) patří mezi desítku největších na světě. Součástí Arktidy je také Grónsko, největší ostrov světa (2.130.000 km²), který je součástí Dánska. Součástí Ruské federace je řada ostrovů více či méně vzdálených od severního pobřeží: [Nová země](#) (82.180 km²), [Země Františka Josefa](#) (16.100 km²), [Novosibiřské ostrovy](#) (38.400 km²), [Severní země](#) (37.560 km²) a [Wrangelův ostrov](#) (7.270 km²). Norsku pak patří Špicberky (63.080 km²) a malý ostrov Jan Mayen.

Převážnou část rozlohy Arktidy vyplňuje Severní ledový oceán. Plochou (13,1 mil. km²) i objemem (17 mil. km³) je nejmenším oceánem na světě. Je také poměrně mělký, střední hloubka činí 1.130 m, největší hloubka 5.449 m. Součástí Severního ledového oceánu jsou tato moře: Čukotské, Východosibiřské, Laptěvů, Karské, Barentsovo, Bílé, Norské, Grónské, Lincolnovo, Baffinovo a Beaufortovo. Salinita činí 30 – 32 promile, do oceánu totiž ročně přiteče cca 5.000 km³ sladké říční vody, především z mohutných sibiřských veletoků. Pobřeží Asie je převážně lagunové s ústími veletoků, v Evropě je pobřeží členité, skalnaté, s mnoha zálivy a fjordy. Pobřeží Severní Ameriky (vč. ostrovů) je spíše nízké. V souvislosti s klimatickými podmínkami je typickým znakem tohoto oceánu zalednění, v zimě až 90 % rozlohy kryje driftující led, který se zvolna pohybuje od východu k západu. I zde se však projevuje proces globálního oteplování. Teplota povrchových vod se pohybuje od -1,8 °C do + 1 °C. Povrchové vody s ledem odtékají do Atlantského oceánu Východogrónským a Labradorským proudem, tento úbytek kompenzují proudy Norský a Irmingerův (z Atlantiku) a Beringův (z Pacifiku); přinášejí teplou a slanou vodu.

Z politického hlediska je Arktida definována jako oblast ležící na území osmi arktických států ([Norsko](#), [Finsko](#), Švédsko³, [Rusko](#), [USA](#), [Kanada](#), [Island](#), [Dánsko](#) (území Grónska). Žádná ze zemí však nevlastní oblast severního pólu. Každému státu patří pouze území do vzdálenosti 370 kilometrů (200 námořních mil) od pobřeží.

³ Švédsko se řadí mezi tyto státy pouze v případě, když za hranici Arktidy považujeme červencovou izotermu

3.2 Klimatické

Oproti Antarktidě je Arktida „teplejší“ kontinent. Je to jednak dáno oteplujícím vlivem moře a dále pak tím, že na území Antarktidy je větší průměrná nadmořská výška. Na severním pólu se teplota vzduchu pohybuje v létě mezi 0 - 3 °C, v zimě je pak teplota okolo -30 až -40 °C. Nejstudenější oblasti jsou na Sibiři, kde teplota dosahuje až -78 °C. Arktické podnebí se kromě nízkých teplot vyznačuje také minimálními úhrny srážek, které navíc spadnou v podobě sněhu.

3.3 Demografické

Původními obyvateli Arktidy jsou už po tisíciletí Eskymáci (Inuité), kteří žijí na území Kanady, Aljašky, Ruska i Grónska. Jsou to nejseverněji žijící lidé, vyznávající vzhledem k nutnosti zajištění obživy polokočovní způsob života. Dále na území Arktidy žijí Laponci (severní Skandinávie) a celá řada národností severního Ruska, mnohdy již v nepatrných počtech. Dále zde žijí nejrůznější přistěhovalci. Životní styl původních obyvatel se mění, např. Eskymáci využívají řadu vymožeností moderní doby, na druhou stranu narušení původních tradic přineslo negativní jevy v podobě nezaměstnanosti či alkoholismu.

3.4 Hospodářské

Arktida má značné bohatství v přírodních zdrojích, i když prozatím nejsou plně využívány. Důvodem je jednak drsné podnebí, jednak politická neutralita velké části území. Mezi přírodní zdroje pak můžeme uvést ropu, zemní plyn a mořské živočichy (rybolov). Velký potenciál skýtá cestovní ruch, i když region je spíše pro náročné turisty.

4. Fauna Flóra

Přes drsné polární podnebí a světelné podmínky (střídání dlouhé polární noci a polárního dne) se v arktických oblastech vyskytuje velké množství živočichů a rostlin.

Rostliny a živočichové jsou důležitým zdrojem potravy jak pro místní obyvatele i pro výpravy mířící do oblastí Arktidy.

4.1 Flóra

Část území Arktidy (především na ostrovech) je trvale zaledněna. Ostatní území pokrývá tundra s mechy, lišejníky, nízkými travinami a keříkovitou formou vegetace⁴. Během krátkého arktického léta se tundra rozehraje různými barvami, dokonce i květy. Rostliny slouží jako potrava pro soby.

Tundra není vhodná pro zemědělství a pěstování hospodářských plodin.

4.2 Fauna

Arktická fauna je velmi pestrá. Zahrnuje jak živočichy velké sotva pár centimetrů, např. buchanka (*Cyclopidae*, *Gnathostomata*)⁵, tak i obrovské savce, jakým je Plejtvák obrovský (*Balaenoptera musculus*). I když se zde vyskytuje mnoho živočichů, tak ne všichni celoročně. Například ze zhruba stovky druhů ptáků jich zůstává na zimu pouze 5 – 6.

4.2.1 Hmyz a nižší živočichové

Tito zástupci netvoří příliš významnou složku v jídelníčku člověka, přesto však je jejich význam nemalý. Mezi tyto pak patří zejména zooplankton, jež je směsicí

⁴ V tundře

⁵ Drobný živočich patřící mezi členovce

mnoha živočichů různých velikostí⁶, který je potravou pro vyšší živočichy a zejména pro velryby. Z hmyzu je pak je pak nepřínosnějším zástupcem Včela medonosná (*Apis mellifica*), která se vyskytuje v částech Grónska, na místech, kde jsou květiny. Méně příjemní zástupci hmyzu jsou pak mouchy (ř. *Diptera*), švábi (ř. *Blattodea*), komáři (č. *Culicidae*), blechy (Podřád *Siphonaptera*, *Aphaniptera*) či štěnice (č. *Cimicidae*), kteří se vyskytují spolu s lidmi téměř všude.

4.2.2 Ptáci

Mezi známé druhy můžeme zařadit havrany (č. *Corvidae*), Raroha loveckého (*Falco rusticolus*) Racka tříprstého (*Rissa tridactyla*) či Kormorána (č. *Phalacrocoracidae*) Mezi méně pak Sněhuli severní (*Pterodroma nivalis*) a Alkouna obecného (*Cepphus grylle*) Nejvýznamnější jsou pak různé druhy kachen a hus, např. [Berneška bělolící](#) (*Branta leucopsis*) a [Husa sněžní](#) (*Anser caerulescens*), které jsou významným zdrojem masa i vajec.

4.2.3 Ryby

Většinu území Arktidy zaujímá vodní hladina, proto se velká část života nachází ve vodě. Mezi méně známé druhy ryb lze zařadit Koljušku tříostnou (*Gasterosteus aculeatus*) či slizouna (ř. [Perciformes](#)) . Mezi známější druhy sardinky (ř. *Clupeiformes*), tresky (ř. *Gadidae*), sledě (ř. *Clupeiformes*), a mořské okouny (č. *Sparidae*). Mezi nejznámější a zároveň největší patří Losos obecný (*Salmo salar*), který vzhledem k své velikosti a váze (měří až 150 cm a váží až 40 kg) je velkým přínosem do jídelníčku člověka v arktické oblasti.

4.2.4 Savci - suchozemští

⁶ do této skupiny patří prvoci ale také medúzy

Mezi menší savce žije v oblasti [Hranostaj](#) (*Mustela erminea*) a [Lumík](#) (*Lemmus sibiricus*), významní jako počátek potravního řetězce pro dravce (lumík) a pro cennou kožešinu. Další se vyskytuje Polární zajíc (*Lepus arcticus*), Polární liška (*Alopex lagopus*) (ceněná hlavně pro svou kožešinu) či Polární [vlk](#) (*Canis lupus arctos*), jeden z nejvýznamnějších predátorů severu.

Druhým největším suchozemským savcem je pižmoň neboli [Tur pižmový](#) (*Ovibos moschatus*), který se vyskytuje zejména na západním pobřeží Grónska. Je velmi odolný proti chladu, díky svému hustému rounu. Je také dobrým zdrojem potravy, zejména pro vlčí smečky. Proti nim bojuje speciálním stylem, kdy se stádo semkne do kruhu a svými rohy odráží útočníky.

Největším zástupcem jsou Sobi polární (*Rangifer tarandus*), kteří jsou ceněni nejen pro své maso, ale díky domestikaci jako zvířata tažná.

4.2.5 Savci - vodní

Typickým zástupcem Arktidy je Medvěd lední (*Ursus maritimus*). Mohlo by se zdát, že nepatří mezi typické mořské tvory, ale vzhledem k tomu, že tráví většinu času ve vodě, je zařazen mezi vodní savce. Tento tvor nemá na souši nepřátele, kromě člověka. Ve vodě pak může být ohrožen kosatkami či mroži. Loven je především v sebeobraně, ale může se stát i zdrojem potravy. Zajímavostí je, že játra medvěda ledního jsou jedovatá, protože obsahují příliš mnoho vitamínu A.

Ve vodě i na pobřeží se pohybují mroži a tuleni, kterých je několik druhů. Mezi méně známé patří Čepcol hřebenatý (*Cystophora cristata*), typickým svýmnosem, a mezi ty známější pak Tuleň obecný (*Phoca vitulina*), šedý (*Halichoreus griseus*) či kroužkovaný (*Phoca hispida*)⁷. Tuleni jsou loveni zejména pro maso a tuk, mláďata pro svoji kožešinu.

Severní mořské oblasti jsou velmi bohaté na velryby. Ty patří k přírodnímu bohatství této krajiny již po několik století. Velryby jsou loveny zejména pro svůj tuk, který nachází uplatnění ve spoustě odvětví lidské činnosti. Je-li však ulovena pro maso, stává se zdrojem potravy na dlouhé týdny pro mnoho lidí. Mezi nejznámější druhy velryb patří Velryba grónská (*Balenoptera mysticetus*), Běluha mořská

⁷ více informací o tuleních a velrybách lze také najít na <http://tuleniaspol.webz.cz/obsah.htm>

(*Delphinapterus leucas*), Keporkak (*Megaptera novaeangliae*) Kosatka dravá (*Orcinus orca*), Vorvaň obrovský (*Physeter macrocephalus*), Plejtvák malý (*Balaenoptera acutorostrata*) a Plejtvák obrovský (*Balaenoptera musculus*), jež je největším žijícím savcem na planetě Zemi. Nejkurióznějším zástupcem je pak Narval (*Monodon monocero*), který je typický svým až 3 metry dlouhým klem, jenž byl dříve považován za roh bájného jednorožce.

5. Historie cest do Arktidy

Tato kapitola stručně shrnuje nejdůležitější cesty do arktických oblastí. Soustředí se na objevné cesty, které byly průlomové. Méně se pak věnuje novodobým cestám, kterých je mnoho, avšak minimum z nich něčím vyniká. Výpravy jsou řazeny chronologicky, i když by bylo možné dělit je na cesty na severozápad a na severovýchod. Následující kapitola je věnována detailům v oblasti stravování na těchto výpravách.

5.1 Vikingové

První lidé, kteří pronikli do oblastí Arktidy, byli Vikingové. Bylo to dáno zejména tím, že žili na Skandinávském poloostrově a měli tedy k dané oblasti nejbližší. Zároveň byli velmi dobrými mořeplavci, a tak bylo jen otázkou času, kdy doplují za hranice Arktidy a objeví ostrovy v ní se nalézající.

Již v 9. století osídlili Vikingové Island. Ten se stal posléze základnou pro výpravu Erika Rudého, který v roce 982 objevil Grónsko a několik let prozkoumával jeho jihozápadní pobřeží. Během průzkumných cest dosáhli 73° severní šířky, o čemž svědčí nález runového kamene.⁸ Tento objev však nebyl nadlouho posledním. O dvacet let později, roku 1002, Leif Eriksson (syn Erika Rudého) jako první Evropan doplul k americkým břehům.

⁸ SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr. *Moře, objevy staletí*. Praha : Mladá Fronta, 1980. 26 s.

5.2 Přelom 15. – 16. století – období velkých zámořských objevů

Novodobým objevitel Ameriky se stal roku 1492 Kryštof Kolumbus, na své se však vyhnul polárním oblastem. V květnu 1498 vyplul k americkým břehům John Cabot⁹ (Ital v anglických službách), který minul Grónsko a dosáhl až na 67°30' severní šířky. Výrazného úspěchu však tato výprava nedosáhla. V roce 1508 dostal Sebastian Cabot (syn Johna Cabota) od Jindřicha VII. úkol, který byl splněn až po více než 400 letech od zadání a který se pokoušelo splnit přes 186 výprav¹⁰. Tím úkolem bylo nalezení severozápadní cesty z Evropy do Číny. Kam Cabot vlastně dojel, není dodnes jasné. Někteří tvrdí, že doplul do Hudsonova zálivu a další, že až za hranice polárního kruhu. Celkově však neprosperovala jeho výprava k novým objevům a významná byla pouze zadáním.

Další zájem o výpravy tzv. „severozápadní cestou“ podpořila odměna 20.000 liber šterlinků¹¹, vypsaná obchodními společnostmi za nalezení této cesty. A zájemců se našlo opravdu mnoho.

5.3 16. století a počátek 17. století

V polovině 16. století, 23. dubna 1556, podnikl Stephen Burrough výpravu do Asie severovýchodním směrem. Obeplul poloostrov Kola a pokračoval k ostrovu Vajgač a doplul až k Nové zemi. Dále se výprava nedostala, díky špatnému větru ze severovýchodu, nakupenému ledu a zimě. V červnu roku 1580 vypluli Pet a Jackaman z Harwiche, opět na východ. Jediné, co se jim povedlo objevit, byl průliv mezi Vajgačem a pevninou. V cestě dál jim zabránil silný led.

5.3.1 Willem Barents

V letech 1594 a 1595 absolvoval dvě výpravy, které měly najít severovýchodní průjezd do Číny, a zároveň bylo úkolem prodat zboží, které lodě vezly. Výpravy

⁹ italsky Giovanni Caboto

¹⁰ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 40

¹¹ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 15

neměly valný úspěch. Přesto se však vydal Barents na svou třetí a poslední výpravu, která mu vynesla několik prvenství. Jednak objevil Špicberky a Medvědí ostrov a jako první zmapoval již dříve známou Novou zemi, jednak jako první přezimoval v Arktidě poté, co byla jeho loď u Nové země uvězněna ledem. Zachovalé obydlí bylo pak nalezeno v roce 1871¹². Na zpáteční cestě Barents zemřel.

5.3.2 Henry Hudson

V květnu roku 1607 se vydal H. Hudson objevit cestu do Japonska a Číny. Nejprve plul k severozápadním břehům Grónska, neboť chtěl „spatřit tu část Grónska, která je doposud neznámá křesťanům.“¹³ Dále pokračoval ke Špicberkám a 13. července 1607 dosáhl 80°23' severní šířky a posunul opět hranici možností výše. Dále na východ se Hudson již nedostal, a to ani v roce 1609, neboť mu plavbu zkomplikoval silný led. Význam měla však tato cesta velký, neboť přivezl důkazy o hojném výskytu velryb v těchto zeměpisných šířkách, a také doplnil chybějící údaje v tehdejších mapách.

V roce 1610 vyplul na další výpravu. Tentokrát se pokusil hledat cestu kolem severní Ameriky. Doplnul až do dnešního Hudsonova zálivu, o kterém se domníval, že se již jedná o Tichý oceán. Hudson přezimoval; v červnu 1611 vypukla na jeho lodi vzpoura, po které byl spolu se svým sedmnáctiletým synem a sedmi dalšími členy posádky vysazen na člun a ponechán osudu. Další zprávy o něm a jeho společnicích nejsou známy. Zbytek posádky se pokusil dostat domů. Přeživší pak podali cenné informace o plavbě, a tím se vyhnuli i trestu za vzpouru.

5.3.3 Jense Munk¹⁴

Tento námořník se při hledání severozápadní cesty dostal do Hudsonova zálivu, kde byl nucen přečkat zimu. Posádku zasáhla nemoc, většina členů posádky na její následky zahynula. Jense Munk se pak spolu s několika muži vrátil domů.

¹² BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 46

¹³ SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr. *Moře, objevy staletí*. Praha : Mladá Fronta, 1980. 134 s.

¹⁴ tento mořeplavec je zde uveden pro přehled a návaznost další kapitoly

Další výpravy při hledání severozápadní cesty poté nadlouho přerušily válečné spory v Evropě, především Třicetiletá válka a Válka o španělské dědictví. I v těchto dobách však podnikali cesty do Arktidy Rusové a námořníci ve službách ruských panovníků.

5.4 Ruské výpravy v 10. – 18. století

Již od 10. století pronikali Rusové za hranice Arktidy a dokonce i hranice polárního kruhu. Důvodů bylo hned několik: dostatek kožešinové zvěře, sůl, ryby a tuleni. Díky častým výpravám měli Rusové nejlepší vybavení na plavbu za polárním kruhem. To se týkalo jak navigace, lodí (například přidávaly na plochá dna lodí „lyže“, díky nimž mohli při vytažení lodí na kru i břeh s lodí manipulovat¹⁵) i údajů o větru, plavbě mezi krami, přílivu a odlivu a mnoho dalšího.

Bohužel z těchto výprav existuje minimum záznamů. Pro ilustraci uvádím alespoň Ivana Novgorodce, jenž se plavil v 15. století severním mořem a zanechal skromné zápisky o svých obchodních cestách a o cestách svých předků. Z nich vyplývá, že Rusové byli velmi zdatní v plavbě mezi krami a měli rozvinutý navigační systém.

Dalším, kdo se plavil na Dálný východ, byl v roce 1648 Semjon Ivanovič Děžněv, ale bez valného úspěchu. Na konci 17. století pak Vladimír Atlasov podal první podrobné zprávy o Kamčatce, kterou prošel v letech 1697 – 1699. V 18. století rostla snaha objevit tzv. „severní cestu“.

5.4.1 Vitus Bering

V roce [1725](#) započala jeho tzv. první kamčatská výprava, která měla za úkol zmapovat mořské pobřeží při východním pobřeží [Sibiře](#) a zjistit spojení mezi Asií a Amerikou. Dva roky cestoval přes Sibiř a 13. července 1728 se vydal podél Kamčatky na sever a 13. srpna 1728 se dostal k nejvýchodnějšímu místu [Čukotského poloostrova](#), čímž se mu podařilo splnit úkol a vrátit se zpět.

¹⁵ SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr. *Moře, objevy staletí*. Praha : Mladá Fronta, 1980. 142 s.

Počátkem r. [1733](#) absolvoval Bering tzv. druhou kamčatskou expedici. Té se podařilo zmapovat po moři Kamčatku, Kurily a doplout do Japonska. Při této výpravě Bering zemřel na kurděje. Zanechal však po sobě skvělé mapy¹⁶ a mnoho dalších cenných informací.

5.5 19. století

5.5.1 Sir William Edward Parry

Tento cestovatel byl výjimečný hned z několika ohledů. Za prvé byl abstinents, proto jeho loď nevezla žádný alkohol. Zajímavá byla také jeho posádka, kterou tvořili mladí svobodní námořníci ve věku 17 – 21 let. Při přezimování se staral o zábavu námořníků (divadlo, vlastní noviny) a konaly se i pravidelné zdravotní prohlídky.

Při své první výpravě se dostal za 110. poledník a objevil 20 ostrovů. Při cestě na sever se pronikl s lodí až na 80. rovnoběžku a pěšky se pak dostal až na 80° 47' severní šířky, čímž posunul hranici zase o kousek dále.

¹⁶ Beringova mapa Sibíře a Dálného východu
zdroj: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Beringmap376.png>

5.5.2 John Franklin

Námořník, jenž je považován za tragickou postavu námořních dějin. Za námořníka s tragickým osudem, který se více proslavil jako hledaná osoba než jako objevitel. V roce 1819 se vydal zmapovat pobřeží severní Kanady. Výprava, na které zahynulo mnoho lidí hlady¹⁷, se vrátila po čtyřech letech bez valného úspěchu. O dva roky později se mu podařilo zmapovat ústí řeky Mackenzie. V roce 1845 se pak vydal objevit severozápadní cestu a při této výpravě zmizel. Během let 1847 – 1859 se ho vydalo hledat 40 výprav, ale žádná neuspěla. Jeho smrt se stala záhadou na mnoho dalších let.

5.5.3 Robert Mac Clure

Jeden z mnoha, který se vydal hledat Franklinovu výpravu. V roce 1850 se vyplul na svou třetí výpravu, při které objevil severozápadní cestu. Bohužel mu však při této výpravě loď zamrzla a na první proplutí se čekalo přes 50 let. Odměnu však za objevení obdržel.

5.5.4 Karel Weyprecht a Julius Payer

Tito důstojníci mající zkušenosti z cest kolem grónského pobřeží jsou uvedeni, neboť Payer byl původem z Čech. Roku 1872 objevili novou „zemi“ a pojmenovali ji po císaři Františku Josefovi. Objevili ostrovy, které nesou dodnes jméno Země Františka Josefa.

5.5.5 Erik Adolf Nordenskiöld

Tento muž poprvé roku 1879 proplul severovýchodní cestou až do Číny

5.5.6 Fridtjof Nansen

Už v 21 letech získával zkušenosti s plavbou v arktické oblasti na velrybářské lodi a poté prozkoumal na lyžích Grónsko a přivezl mnoho poznatků z oblasti

¹⁷ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly*, více kap. 10

meteorologických měření, prokázal, že celé grónské vnitrozemí pokrývá ledový příkrov.

Největší výpravu pak uskutečnil v červnu 1893, kdy se na speciální lodi Fram¹⁸ vydal dobýt severní pól. Poté, co loď nemohla dále, dojel na saních až na 86°27' severní šířky. Tam se z důvodu nedostatku potravin otočil zpět.

Nansen se vydal ještě na několik menších výprav a roku 1922 získal Nobelovu cenu za mír.

Jedním z posledních v 19. století, kteří se vypravili k severnímu pólu, byl André Frenkel a Walter Welkman.

5.5.7 André Frenkel

Jako první se pokusil dostat k severnímu pólu vzduchem v říditelném balónu. Po třech dnech letu dosáhl 82° 56' severní šířky a byl nucen přistát. Zpátky se již nevrátil a jeho smrt patří k dalším záhadám severní oblasti.

5.5.8 Walter Welkman

Welkman uskutečnil čtyři pokusy o dobytí severního pólu, ale bez úspěchu. Na první výpravě byla jeho loď rozdracena. Při druhé, která měla za úkol najít André Frenkela, si zlomil nohu a musel se předčasně vrátit. Při třetí výpravě v roce 1904 se pokusil dosáhnout pólu jako první ve vzducholodi¹⁹, která se udržela ve vzduchu pouze dvě a půl hodiny a pak přistála. Roku 1909 svůj pokus zopakoval, ale vzducholod' Amerika po špatné manipulaci vybuchla, naštěstí bez posádky. Při návratu do Norska se Wellman dozvěděl, že severní pól mezitím dobyl Cook, a tak další pokusy již neuskutečnil.

5.6 20. století

¹⁸ Loď měla speciálně vyztužený trup s vejčítým průřezem. Tento tvar zaručoval, že kry loď nerozdrčí ale loď se vyhoupne nad ně. BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 71

¹⁹ *Amerika*

V tomto století vyvrcholily snahy o dobytí pólů. Uskutečnilo se velmi mnoho výprav, v této práci jsou uvedeny jen ty nejvýznamnější.

5.6.1 Robert Edwin Peary

Roku 1896 se vydal Peary dobýt severní pól. Tato výprava skončila neúspěchem a ztrátou osmi prstů na nohou, způsobenou mrazem. V roce 1905 se zamířil k pólu znova a zastavil se pouhých 322 km od svého cíle. V červenci 1908 začala výprava, která skončila 6. 4. 1909 na severním pólu. Zde provedli nezbytná měření, udělali fotografii a vyrazili zpět. Peary se tak stal prvním člověkem, který stanul na severním pólu. Toto tvrzení však někteří vědci zpochybňují, neboť neexistují přesvědčivé důkazy.

5.6.2 Frederick Cook

Americký lékař, který usiloval o prvenství na pólu, ale uznání nedosáhl. V letech 1892 – 1893 podnikl s Pearym cesty do Arktidy, v roce 1906 vystoupil na nejvyšší horu USA (Mt. Mc Kinley), což bylo později vyvráceno, a Cook se stal nepříliš důvěryhodnou osobou. Tato skutečnost mu později nepřilepšila v souboji o prvenství. 18. 2. 1908 se vypravil dobýt severní pól, kterého dosáhl 21. 4. 1908, tedy o rok dříve než Peary. O tom, že byl první u pólu, však nepřesvědčil odbornou veřejnost, a tak bylo prvenství připsáno právě Pearymu.

Oba muži hlásící se o prvenství nepodali přesvědčivé důkazy, že na pólu byli. Vzhledem k tomu, že pól neleží na pevné zemi, nebylo by ani možné, abychom dle jakéhokoliv nalezeného artefaktu určili, kdo měl z výše uvedených polárníků pravdu.²⁰ Kdyby však dorazili oba dva k pólu současně, pak by se dalo hovořit nejen o prvenství jednoho z nich, ale také i tom, že vůbec na pólu stanuli.

Dalšími, kdo nemohli dokázat své prvenství, byli R. Byrd a F. Bennet, kteří roku 1926 údajně přeletěli severní točnu.

²⁰ Tato práce si neklade za cíl objasnit pravého dobytele severního pólu.

Prvními lidmi, kteří přeletěli severní pól, byli prokazatelně 12. 5. 1926 Ital Umberto Nobile a Roald Amundsen spolu s posádkou vzducholodě Norge. Amundsen se tak stal prvním člověkem, který spatřil oba zemské póly²¹

5.6.3 Roald Amundsen

První výprava, která ho proslavila byla v letech 1903-1905, když proplul jako první člověk severozápadní cestou. [14. prosince 1911](#) jako první stanul na jižním pólu, čtyři týdny před Robertem Scottem. Další výprava byla ve vzducholodi Norge (viz. Předchozí odstavec). Poslední výprava pak byla na záchranu ztracené posádky [Nobileho vzducholodi Italia](#). [18. června 1928](#) vyrazil [hydroplán](#) s Amundsenem a dalšími 5 lidmi na palubě z Norska na pátrací akci. Při této cestě zahynul a přispěl tak dalším záhadným úmrtím v Arktidě. Jeho tělo se nikdy nenašlo.

Roku 1928 generál Nobile letěl opět na severní pól, tentokrát se vzducholodí Italia. V šestnáctičlenné posádce byl i český vědec dr. František Běhounek, první Čech, který 24. května uviděl severní pól. Mohl být i prvním Čechem, který vstoupil na severní pól, ale počasí znemožnilo přistání. Při zpáteční cestě na Špicberky vzducholod' havarovala vlivem námraz na obalu. Tím začala největší záchranná polární akce od dob Franklina, při níž zahynul i R. Amundsen. Sedm členů posádky včetně Františka Běhouka zachránil ruský ledoborec Krasin.

V červnu roku 1937 v červnu došlo k prvním úspěšným přeletům z Moskvy do Ameriky²² přes severní pól.

1958 Americká atomová ponorka Nautilus podplouvá pól.

1959 Americká atomová ponorka Skate se vynořuje na severním pólu.

1968 Výprava R. Plaisteda přejíždí na sněžných skútrech severní pól.

1969 výprava Wallyho Herberta přechází Severní ledový oceán z Aljašky na Špicberky.

²¹ na jižním byl 15. 12. 1911

²² zdroj <http://seaplanet.web2u.cz/modules.php?name=News&file=article&sid=171>

1977 Doplouvá na severní pól první hladinové plavidlo, sovětský atomový ledoborec Arktida.

1993 Miroslav Jakeš prvním Čechem na severním pólu.

25. dubna 1996 - Severního pólu dosáhla první česká expedice. Spolu s Jakešem byli ve výpravě další dva čeští polárníci Oldřich Bubák a Vilém Rudolf. Šéfem expedice byl Michail Malachov.

1995 Rus Michail Malachov a Kanadčan R. Weber jako první uskutečnili pochod na pól tam a zpět bez jakékoli podpory. Předtím už v roce 1992 postupovali k severnímu pólu po stopách Pearyho.²³

²³ Příloha č. 2 je seznam potravin, které vezl Michail Malachov na svou výpravu. Záměrně jsou zakryta data o přesném množství potravin, neboť autor seznamu nedal povolení k jejich zveřejnění. Přesto považují daná data za toliko zajímavá, že stojí za to je zahrnout do této práce pro ilustraci o skladbě potravin při jedné z významných výprav do Arktidy.

6. Stravování Eskymáků

V této kapitole autor čerpá z poznatků Fridtjofa Nansena, který ve své knize *Život Eskymáků*, popisuje kromě jiného stravování lidí, žijících za polárním kruhem.²⁴

6.1 Stravovací návyky

Pro Eskymáky neexistuje pevně stanovená doba jídla. Jedí, když mají hlad a pokud mají co jíst. Vyznačují se obdivuhodnou schopností snášet nedostatek potravy a na druhou stranu dokáží zkonsumovat naráz neuvěřitelné množství jídla.

Podávání jídla a stolování se též liší od evropských způsobů. V eskymáckých obydlích nejsou stoly a židle. Mísa s jídlem se tedy postaví doprostřed obydlí na podlahu a Eskymáci sedící okolo ní na palandách pojídají pokrm rukama.

6.2 Skladba jídla a jeho úprava

6.2.1 Maso a ryby

Maso jedí Eskymáci tulení, velrybí, sobí, ptačí ... a dokonce i psí a liščí. Nejedí však maso vraní, které považují za nečisté. (Vrána se pohybuje na smetištích a je pokládána za nečistou, stejně jako rostliny, které na smetišti rostou.)

Ryby pojídají Eskymáci v syrovém, často zmrzlém stavu. Maso též vaří a suší. Někdy nechají maso částečně shnit či zkvasit. V tomto ohledu jsou obzvláště ceněné shnilé tulení hlavy.

Sádlo z tuleně či velryby pojídají nejraději syrové. Autor popisuje jeho chuť následovně: Syrové sádlo je opravdu velmi dobré, zejména když je docela čerstvé. Má nasládlou chuť, která připomíná smetanu, a není na něm ani stopy zápachu, kterému my všeobecně říkáme rybina. Tato pachů se dostavuje teprve tehdy, když se sádlo vaří nebo peče, nebo když zatuchne.²⁵

²⁴ FRIDTJOF, Nansen. *Život Eskymáků*, Kapirola VI Příprava jídla a pochoutky

²⁵ FRIDTJOF, Nansen. *Život Eskymáků* s.60

6.2.2 Rostlinná strava

V tomto ohledu není výběr pro Eskymáky příliš velký. Přesto se najdou rostliny, které jsou považovány v daných podmínkách za delikatesu. V tomto ohledu je velice ceněna andělka lékařská (*Radix Angelice*)²⁶. Tu Eskymáci nakládají do rybího tuku a po nějaké době konzumují jako lahůdku.

Další způsob jak se dostat k rostlinné stravě a také k minerálům je konzumace obsahu sobích žaludků. Sobi konzumují jemné výhonky, trávy mechů. Ty se pak smíchají s žaludečními šťávami. Chuť takovéto směsi se podobá kyselému mléku.

Dalším podobným zdrojem vitamínů a minerálů jsou žaludky a střeva křemenáčů (Kur sněžný, *Lagopus albus*)

6.3 Lahůdky a delikatesy

Mezi delikatesy v jídelníčku Eskymáků kromě již zmíněných nahnílych tuleních hlav a naložené andělky patří kůže různých druhů velryb. Ta se stáhne s přiléhající vrstvou tuku a jí se bez dalších příprav za studena. Chuť takového pokrmu se dá přirovnat k ořechovým jádrům a ústřicím.

Podobné, i když už ne tak chutné jídlo je syrová kůže kambaly. (Kambala polární - *Liopsetta glacialis*)²⁷

6.4 Dovezené potraviny a zboží určené ke konzumaci

Mezi nejoblíbenější v tomto ohledu patří káva, tabák, chléb a kořalka.

Eskymáci na západním pobřeží Grónska si oblíbili značně silnou kávu, ve velkých dávkách a velmi často. Jsou si však vědomi i škodlivých účinků kávy a proto ji mladí lovci nedostávají vůbec či jen velmi malé množství.

²⁶ v Evropě například používána proti žaludečním či menstruačním problémům

²⁷ Tento druh ryb je považován za lahůdku i v našich podmínkách.

Tabák kouří, žvýkají i šňupají. Šňupavý tabák, který si připravují sami, se stal také součástí některých ceremonií. Například si mění Eskymáci rohy s tabákem při setkání či loučení.

Kořalku si Eskymáci obzvláště zamilovali, i když dánská vláda její prodej na území Grónska zakazovala. Tento zákaz však nezabránil konzumaci. Obliba kořalky nebyla ani tak pro její chuť, ale pro stav opilosti, který si Eskymáci doslova užívali.

Zajímavostí je, na rozdíl od evropských zemí, že ženy mají rády své muže opilé. A upřímně se při pohledu na ně baví. Jak sám autor dodává, eskymáčtí muži byli opilí mnohem méně odporní než střízliví.

7. Stravování při výpravách

V předchozí kapitole jsou zmíněny významné výpravy do arktických oblastí, konkrétně s důrazem na vše ohledně stravování na některých z nich, jak vyplývá z příslušných pramenů.

7.1 10. – 20. století

Jen těžko kdokoliv dokáže, jaké potraviny si s sebou na své výpravy vozili Vikingové, když dobývali Grónsko či Ameriku. Nejspíše se však jednalo sušené ryby a sušené či vyuzené maso. Jednalo se totiž o nejjednodušší způsob konzervace potravy v té době.

Jak se stravovali jejich následovníci, kteří cestovali za hranice Arktidy, není příliš známo. Je až zarážejí, že o tak důležité informaci, jako je seznam zásob, se historikové příliš nezmiňují. Podrobnosti o stravování jsou časté až u cestovatelů a objevitelů o několik stovek let později.

Jedny z prvních informací jsou o stravování W. Barentse, z doby, kdy prezimoval jako první v Arktidě. Z vlastních zásob nemohl žít se svou posádkou celou zimu, a tak byl donucen lovit. Zajímavé je, že lovil pouze lišky, neboť o medvědech si mysleli, že jejich maso je jedovaté.²⁸ Na Vánoce si pak dopřáli koláč z pšeničné mouky upečený na oleji, k tomu jeden bílý suchar na osobu namočený do vína.²⁹ Při jejich návratu domů najdeme zmínku o tom, co dostali od spřátelené lodi. V první řadě uvádí sud silného švédského piva, dále pak lososy a cukr.³⁰

Další zmínka, také z Vánoc, pochází od Jense Munka. „Dal jsem mužstvu víno a silné pivo, ale musili jsme je nejdříve vařit, bylo docela zmrzlé.“ Munk přikládá i poznámku o posádce po konzumaci vína a piva. „Měli z toho malé opojení, byli mírně veselí a jeden druhého nezarmoutil ani slovem.“³¹ O pár měsíců najdeme ještě zmínku

²⁸ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly*. s. 45

²⁹ s. 46 tamtéž

³⁰ SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr. *Moře, objevy stalet*. s.134

³¹ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 21

o prvním jídle, které jim pomohlo po dlouhé nemoci. Jednalo se o vývar z pstruhů, které nalovili.

Vitus Bering po sobě nenechal pouze skvělé mapy, ale i informace o potravinách, které s sebou na výpravy vezl. Na svou loď při první výpravě naložil žitné suchary, mouku, hrách, kroupy, solené maso, suchary, nasolené ryby a rybí tuk.³²

Průkopníkem v mnoha ohledech byl bezesporu Edward Perry. Jeho výběr potravin by mohl být vzorem pro všechny následovníky a dalo by se říci, že předčil o mnoho let dopředu předčil chemiky. Základem bylo nasolené maso, ale dále vezl i šťávu z citronů, chmelný a sladový extrakt, řeřichy pěstované na lodi v malém skleníku, zeli, brambory, masité polévky.³³ Díky této stravě a bohatému programu (viz. předchozí kapitola) přežili výpravu námořníci ve zdraví. Z cesty k pólu jsou známá dokonce i denní „menu“. Snídaně – kakao a suchary, oběd – suchary a voda, večeře – sušené maso a voda. Ke konci výpravy pili pouze teplou vodu.³⁴ Celkově vzato je až s obdivem, že Perryho muži došli tak daleko při takovéto stravě.

Výprava J. Franklina dopadla neslavně, ale v oblasti stravování učinil tento mořeplavec velký objev. Na svých cestách poznal *pemikan* (též *pemmikan* či *pemmican*). Recept na první pemikan vymysleli kanadští indiáni. Skládal se ze sušeného sobího masa a tuku. Tento pokrm se stal základním prvkem stravy všech dalších výprav do arktické oblasti a vyrábí se dodnes.

Další informací z Franklinovy výpravy je zmínka o tom, co museli jíst námořníci v dobách největší nouze. Jedli zdechliny, ohlodávali kosti a sbírali skalní lišejník. Kadet Back při záchraně zbytku posádky si na cestu udělal takovouto zásobu „jídla“: rozřezal na kousky kožené kalhoty, staré boty a pouzdro od pistole a smíchal to s lišejníkem...³⁵ Na tomto příkladě je vidět, co vše je možné jíst, a že trosečníci na kře na tom mohou být lépe (viz. následující odstavce a kapitoly). Konec Franklinova života je též spojen s jídlem, neboť při hledání ostatků byly u jeho těla nalezeny zkažené konzervy s jídlem. Nelze však stoprocentně říci, zda byly příčinou smrti.

³² SKŘIVAN, Aleš, KŘIVSKÝ, Petr. *Moře, objevy stalet.* s. 210

³³ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 30

³⁴ s. 33 tamtéž

³⁵ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 36

Jako předposlední zmínku o jídle v této kapitole uvádím poslední večeři a snídani posádky vzducholodě Norge před odletem. Na tomto příkladu, stejně jako na mnoha dalších, je patrné, že arktická strava není jednotvárná. K večeři se podávaly tulení řízky a k snídani pak rybičky s bílou kávou...³⁶

³⁶ s. 95 tamtéž

8. Trosečníci v Arktidě

Již v předchozích kapitolách byly zmínky o polárnících a jejich stravě při prezimování v Arktidě. Tato kapitola pojednává o dvou výpravách, které v ní musely strávit delší čas nedobrovolně.

8.1 Výprava Vladimíra Lvoviče (RUS)³⁷

Vladimír Lvovič spolu s dvanácti dalšími lidmi se vydal roku 1743 na lov velryb. Při potížích s lodí museli tři muži z posádky zkontrolovat staré zimoviště na ostrově blízko Špicberk. Přes noc zmizela loď a zůstali se zbraní, sekyrou, kotlíkem, tabákem a dvaceti librami³⁸ mouky na břehu.

Celých šest let se museli potýkat s drsnou přírodou. Dokázali však využít vše, co jim poskytla. Ze začátku si vařili moučnou polévku a poté využili mouku na výrobu lepidla. Díky pušce mohli lovit soby a medvědy, když došly náboje, lovíli pomocí luků a kopí. Nic nepřišlo nazmar. Kůži ze soba použili na šaty, šlachy na nitě. Lůj na svícení a k jídlu. Maso jedli pečené, uzené ale i zmrzlé (rozkrájené na malé kousky). Medvědí kůže sloužily jako tepelná izolace a ze šlach dělali tětivy k lukům. Maso též snědli.

Po šesti letech, když je zachránila loď, dva přeživší námořníci opustili ostrov. Na lodi dostali chléb, který jim po dlouhé době nechutnal, a podobně nevábná jim přišla i vodka.

8.2 Výprava vzducholodě Italia

Výprava Nobileho vzducholodi je popsána v předchozích kapitolách. Tato část je zaměřena na dobu, kdy trosečníci vzducholodi čekali na záchranu.

³⁷ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 51-64

³⁸ Ruská libra = 0,409Kg

Při ztroskotání a následné revizi zásob to nevypadalo s posádkou tragicky. Odhadem měli 125 kg různých potravin (mléčné pastilky, čokoláda, máslo, sušené mléko, cukr, kolo sýra, masový výtažek)³⁹. Z toho však 2/3 pemikanu, o kterém Běhounek píše podrobně.

Pemikan doznal změn od doby, kdy se s ním seznámil Franklin. Skládal se ze sušeného masa, tuku, zeleniny, hrozinek a cukru. První ochutnání znamená, že po třetím soustu všichni vzdávají. Běhounek k tomu píše: „Nejedl jsem nikdy pemikan kanadských indiánů – může to být docela dobrá věc, ale to, co jsme měli my, bylo už „zlepšeno“ učeným bělochem, který počítal kalorie a zásadité látky.“⁴⁰ O kousek dál píše: „Autor tohoto receptu by měl být bez milosti odstřelen.“⁴¹

Po pěti dnech se však názor změnil a uvařený pemikan snědli všichni s „chutí“. Běhounek to popsal takto: „Uvařte si hrachovou polévku, dejte do ní hodně margarínu, deset kostek cukru a hrst hrozinek – a hlavně to nezapomeňte ochutnat, než to vylejete.“⁴² Toliko k pemikanu, který je nejlepší k přežití, ale dle dochovaných údajů nepřiliš chutný.

Kromě tohoto jídla se podařilo trosečnickům ulovit medvěda a živit se čerstvým masem. Problém se sháněním jídla tedy nebyl ten největší. Problém byl s jeho tepelnou úpravou.

Další věcí, která není v Arktické oblasti problémem, je pitná voda. Nelze sice vzít sníh a nechat rozpustit. Je třeba si uvědomit, že led v dané oblasti vzniká ze slané vody. Staré kry však obsahují soli málo, proto není problém tento led pouze rozpustit.

Krátce se zmiňuje autor i alkoholu, který trosečníci získali z fluidního kompasu. Jednalo se o líh. Ačkoli jej nebylo mnoho, zlepšil náladu na ledové kře.⁴³

Situace trosečnicků se radikálně změnila, když záchranné výpravy objevily jejich polohu. Sice nemohly přistát na kře, ale za to shodily mnoho zásob, mezi kterými bylo mnoho jídla a nutného vybavení a dokonce i whisky. Mezi tři nejlepší věci Běhounek zařadil pomeranče, cigarety a akumulátory pro vysílačku. Co však chybělo, byla paradoxně sůl a především mýdlo.

³⁹ BĚHOUNEK, František. *Trosečníci polárního moře : Vzducholodí na Severní pól*. s. 53

⁴⁰ BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly* s. 105

⁴¹ s. 105 tamtéž

⁴² s. 108 tamtéž

⁴³ BĚHOUNEK, František. *Trosečníci polárního moře : Vzducholodí na Severní pól*. s. 110

9. Třicet let na zlatém severu⁴⁴

Kniha pojednává o Janu Welzlovi, který si splnil svůj sen a strávil život v arktické oblasti a který většinu svého života prožil na Novosibiřských ostrovech, pokud nebyl zrovna na cestách. Jeho příběh není jen plný dobrodružství, ale také dává výpověď o běžném životě v Arktidě na počátku 20. století. Pro tuto práci jsou cenné údaje o stravování, ale lze najít i inspiraci pro mnoho dalších zajímavých výzkumů.

9.1 Běžná strava

J. Welz (dále jen J. W.) nežil mimo civilizaci, takže jeho strava byla velmi pestrá. Zásoby získával od velrybářských lodí nebo při návštěvách skladů s různým zbožím, které mimo jiné rozvážel i svým přátelům. Jednalo se o běžné suroviny, jako vejce, mléko (oboje sušené), fazole, mouka. Z těchto surovin si pak J. W. pekl chléb či „pleskánky“.⁴⁵ Pokud však tyto potraviny došly, hlavní stravou se stalo maso, pečené či vařené a mnohdy také syrové, což vzhledem k níže uvedeným receptům je až skoro neuvěřitelné.

Co se týká vody přes léto, je možné získat vodu z tajícího sněhu. Jinak je možné převařovat mořskou vodu.

9.2 Zvěř a její zpracování

O polární zvěři se všeobecně lze dočíst, že její maso páchne rybinou. Například tulení maso se jí pouze do staří třech měsíců, neboť po tuto dobu je tuleň krměn mateřským mlékem. Bílí lidé jedí z tuleňů pouze játra, mozek a ledviny. Eskymáci pak zbytek. Tuk tuleňů slouží jako potrava, palivo a medicína.

⁴⁴ Veškeré informace jsou převzaty z knihy WELZL, Jan. *30 let na zlatém severu*

⁴⁵ Toto označení je používáno pro placky jejichž základem je mouka, máslo, po případně vejce a olej na smažení

Ryby jsou loveny v létě. Přes zimu se nechají zmrznout. Na jaře se pak čistí a dále zpracovávají (sušení, nakládání do soli, pečení). To samé lze udělat i s masem velrybím. Velrybí maso chutná jako hovězí, musí se však zbavit tuku.

Maso vlků a lišek se nejí vůbec (pokud není nouze), neboť kdo jí toto maso, tak na něm pak močí vlci, lišky a psi.

Medvědí maso je nejlepší na jaře, kdy není obalené tukem. V zimě slouží jako krmivo pro psy. Je také považováno za nejlepší maso polárníků. Lze jíst i medvědí sádlo, ale vzhledem k zápachu je to jen pro někoho.

9.3 Recepty

Tato část je zařazena zvlášť, neboť je snahou ukázat, že i na dalekém severu se dají uvařit velmi chutné pokrmy. Suroviny na tyto pokrmy však nepatří k běžným potřebám polárníka.

9.3.1 Medvědí kýty ⁴⁶

Kýty se nařežou na řízky, tlusté asi půldruhého palce. Poté se dají sušit. Po pěti až šesti týdnech se sundají. Maso se zabalí do slaniny japonských vepřů a nechá se udit osm dní v kouři z doutnajícího dřeva sibiřských bříz. Poté se maso nařeže na kousky a naloží do sudu. Maso se zalije vodou, osolí, přidá se ocet, suchá jablka, švestky a koření podle chuti. Po šesti týdnech je maso připravené k dalšímu zpracování. Maso se vytáhne ze sudu a nechá se přes noc vyluhovat ve vlažné vodě, aby ztratilo octovou příchuť. Ráno se poleje vařící vodou. Pak se omyje znovu a hodí do hrnce, vezme se sádlo, cibulka a dusí se. Vedle do kastrůlku se dá máslo, přidá se kmín. Maso se opeče a vrátí se zpátky do hrnce, kde se peče.

Mezitím se připraví omáčka ze smetany, rajčat a dvou až tří lžic worchesterské omáčky.

Recept je takto hotov a stačí jen hodovat několik dní.

⁴⁶ WELZL, Jan. *30 let na zlatém severu* s. 260-261

9.3.2 Medvědí guláš⁴⁷

Vezme maso ze dvou medvědů. Maso se rozseká na kousky, očistí a vloží do kotle, kde se vaří. Takto udělaný guláš se nechá zamrazit a podává se návštěvám, nebo je určen k jídlu, když není čas vyvářet.

9.3.3 Lososi

Zmrzlý losos se nechá roztát a zbaví se šupin, kůže se stáhne a maso se rozřeže na řízky (dnes bychom řekli na filety). Kostí se vyndají a maso se položí na pekáč a peče se na mírném ohni. Losos se pak pomalu škvaří, pouští tuk. Když je tuk ze tří čtvrtin vypuštěn, vezme se čtvrt kila másla, položí se na lososa a maso se osolí a pak...

„Kriste Ježíši a všichni svatý na nebi, to je zrádýlko, to nedovedu popsat, na to jsem moc nevyřečný. O jéjéjé !“⁴⁸

⁴⁷ WELZL, Jan. *30 let na zlatém severu* s. 118

⁴⁸ WELZL, Jan. *30 let na zlatém severu* s. 305

10. Rozhovor s Ronnaldem Josephem Kellym⁴⁹

Armed Forces/Services⁵⁰ se dělí na The Royal Navy⁵¹, The British Army⁵² a The Royal Air Force⁵³. Pokud působí dohromady, jsou nazývány Joint services.

R. J. Kelly (dále jen R.J.K.) sloužil 13 let a 1 den ve službách královského námořnictva, z toho tři roky u speciálních jednotek.

Seznam plavidel na kterých R.J.K sloužil:

H.M.S. (Her Majesty's Ship)⁵⁴ Lion Cruiser) – junior seaman, ordinary seaman⁵⁵

H.M.S. Wotton (Mine sweeper) – able seaman, seaman gunner

H.M.S. Leopard (Anti – Aircraft Frigate) – leading seaman, seaman gunner star

H.M.S. Whitby (Anti – Aircraft Frigate) – petty officer, fire control 1st class

H.M.S. Phoebe (General Purpose Frigate) – petty officer, gunnery instructor

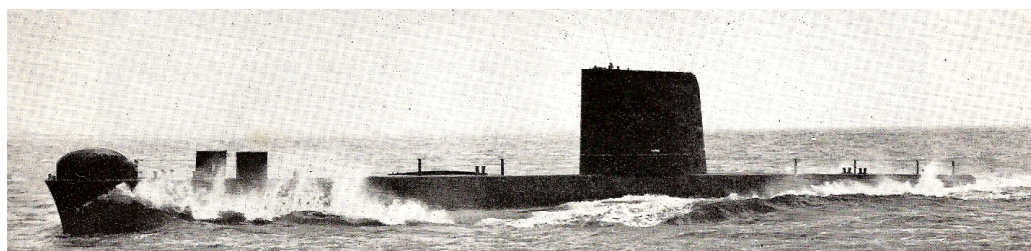
H.M.S. Victory (Guide; summer only) – able seaman, fire control 2nd class

H.M.S. Token - able seaman, fire control 1st class

H.M.S. Finwhale - Petty officer- gunnery instructor

Royal Yacht Brit (only two weeks) – able seaman

Finwhale⁵⁶

⁴⁹ Veškeré anglické názvy nejsou překládány, jsou pouze vysvětleny. Námořní hodnosti a jména plavidel nejsou vysvětlována

⁵⁰ Ozbrojené složky

⁵¹ loďstvo

⁵² pozemní síly

⁵³ letectvo

⁵⁴ královské plavidlo

⁵⁵ za pomlčkou je uvedena hodnost a postavení

⁵⁶ zdroj Navy Days Portsmouth

Ronald Joseph Kelly ve své službě překročil pětkrát hranice polárního kruhu na plavidle Wotton a přiblížil se s ní k pólu tak blízko, jak jen to je možné. Mimo jiné též překročil hranice jižního pólu a plavil se co nejbliže k jižnímu pólu na plavidle Leopard.

10.1 Zásoby a zásobování

Z dostupných zdrojů nelze zjistit, kolik které plavidlo uveze zásob, neboť tato informace patří mezi utajované.⁵⁷ Zásadní rozdíl v množství je však mezi ponorkami a loděmi. Loď má prostor na skladování velkého množství surovin, avšak ponorka nikoliv. Na ponorku se například nevejdou velké chladicí boxy, proto jsou převážené potraviny většinou v sušené podobě a v plechovkách. Jednou z výjimek je slanina a ovoce. Pokud jsou však plavidla na delší plavbě, pro ponorky to platí obzvláště, množství sušených surovin je větší. Při neválečných operacích jsou ponorky zásobovány jednou týdně. Čerstvé jídlo v podobě ryb je pak možné získat během plavby, pokud se plavidlo potká s rybářskou lodí.⁵⁸ (Pozn.: Kromě čerstvé stravy docházelo k ušetření finančních prostředků za stravu, které byly následně rozděleny mezi posádku a utraceny v přístavu.) Samotná vojenská plavidla ryby neloví, neboť sítě nejsou součástí jejich vybavení.

10.2 Jídlo během dne

Jídlo u námořnictva se neliší od ostatních složek armády. Jedná se o „typické anglické jídlo“ (brambory, hovězí, vepřové, zelenina, ryby, pies⁵⁹).

Snídaně – džus, káva, toasty

Oběd – polévka, tři druhy hlavního jídla, salát, dezert (puding, zmrzlina)

Večeře – sendviče, toasty, šunka s vejci

⁵⁷ mezi utajené patří i např. údaje o dostřelu zbraní či rychlosti lodí

⁵⁸ některá plavidla měla za povinnost kontrolovat velikost ok v sítích rybářských lodí, aby nedocházelo k chytání malých ryb

⁵⁹ anglický koláč – slaný i sladký

Kromě běžného jídla a pití dostává každý námořník denně sklenici limetkového džusu. Z toho vzniklo americké označení pro britské námořníky „Limey“. Důležitou součástí stravy jsou sladkosti (zmrzlina, koláče, puding). Dáno je to také tím, že na lodích, zejména však na ponorkách, není možné vézt alkohol.⁶⁰ O tom, že je sladké mezi námořníky populární, svědčí i následující reklama.⁶¹

10.3 Speciality

V této části jsou zmíněná jídla, která nejsou výjimečná svou chutí, ale spíše označením, a také ta, která jsou typická při cestách za polární kruh.

⁶⁰ více níže

⁶¹ Navy days, str. 24

Prvním z jídel, které nese zajímavé označení, je „*baby heads*“⁶², dalším jídlem, které nese méně libé označení, je „*train smash*“⁶³. Posledním z těchto jídel je „*shit on raft*“⁶⁴

I když by se zdálo, že v zimě je v ponorce zima a v létě teplo, není to úplně přesné. Na ponorce je snaha udržet konstantní teplotu 22°C bez ohledu na okolí. Zima na lodi je však přesně dle tohoto modelu. Běžný jídelníček změn doznává v letních měsících pouze o větší množství zmrzliny a salátů. V zimě pak o teplé jídlo. Specialitou na lodi je pak nápoj zvaný „*Kai*“. Je připravován z kondenzovaného mléka a jedná se o druh silné čokolády. Ta je mnohdy tak silná, že v ní lze postavit lžičku.

Netradiční pokrmy se též podávají o svátcích, o čemž svědčí vánoční menu z lodi Bellerophon⁶⁵, které je součástí této práce.⁶⁶

10.4 Alkohol a cigarety

Výše již bylo zmíněno, že námořníci mají k dispozici sladká jídla. Oč více veze plavidlo sladkých věcí, o to méně alkoholu. To však nic nemění na faktu, že 90 %⁶⁷ námořníků má rádo rum. Až do roku 1972 dostávali námořníci přiděl rumu každý den. Jednalo se o větší sklenici⁶⁸. (Pozn.: Respondent si při rozhovoru nezpomněl na jméno toho, kdo tento zvyk zrušil. Při hledání na internetu pronesl, že když ho nemůže najít, znamená to, že za nic nestojí, a dále pronesl na jeho hlavu spoustu neslušných slov). Lodě stále rum vozí, ale je podáván při zvláštních příležitostech, jako byla například svatba prince Charlese a lady Diany. Pokud námořníci dostali dvojitou dávku, tak se tomu říkalo „*Splice the Main brace*“.⁶⁹

⁶² brambory s ledvinkami

⁶³ slanina s rajčaty

⁶⁴ ledvinky na topinkách

⁶⁵ toto označení se používá pro lodě, které jsou zakonzervované a tvoří zálohu královského námořnictva. Ta, na které sloužil R.J.K. v době jeho služby k ubytování námořníků.

⁶⁶ Příloha č. 1

⁶⁷ dle vyjádření respondenta

⁶⁸ cca 1-2dcl

⁶⁹ Tento pojem pochází z minulosti. Když námořníci opravovali ráhnoví (brace) či ho stavěli (splice), vykonávali velmi těžkou práci, po které byla odměna v podobě dvojitě dávky rumu. Označení se dochovalo do dnešní doby, dvojitá dávka rumu už ne v takové intenzitě.

Rum, který námořníci dostávají, má speciální název „*Pusser rum*“ i speciální chuť a je silnější než běžně dostupné rummy. Tento rum je speciálně vyráběn na Jamajce a dodáván námořnictvu od 18. století. Nelze ho tedy koupit.

Kouření na ponorce je povoleno pouze tehdy pokud je ponorka na hladině. Pod vodou se kouřit nesmí za žádných okolností. Na lodi se kouřit smí, ale záleží konkrétně na činnosti co námořník vykonává. Zákaz kouření platí pro noční hodiny.

10.5 Co námořník postrádá

Pokud je námořník na palubě lodi či ponorce, postrádá mnoho věcí. S ohledem na jídlo je to však zejména čerstvé mléko a vejce. Dále pak vše, co není v sušené případně mražené podobě. A co chybělo R. J. Kellymu nejvíce? Kai či Pusser rum? Odpověď byla jednoznačná: Rum.

11. Rozhovor s Ing. Oldřichem Bubákem

11.1 Oldřich Bubák

Vystudoval strojní fakultu Českého vysokého učení technického v Praze. V průběhu několika desítek let navštívil 170 států a nejopuštěnějších míst světa (Traveler's Century Club).

Má za sebou mimořádné výkony v extrémních oblastech Arktidy a Antarktidy i řadu úspěšných výprav a mezinárodních expedic:

North Pole Light Expedition (1996), South Pole Milenium Expedition (1999), Přechod Baffinova ostrova, Amundsenovu cestu tzv. Northwest passage (2007), Špicberky, Grónské ledovce, Beringovo moře, Ostrov sv. Vavřince, Pribilovovy ostrovy, Aleuty, Komandorské ostrovy a Kurilské ostrovy, Antarktický poloostrov, Ohňová země a Patagonie, Rossovo moře, Subantarktické ostrovy (Macquarie ostrov, Auckland ostrov, Cambell ostrov, Jižní Georgia, falklandy, Jižní Orkneje, jižní Shetlandy, Balleny atd.)

Je zakladatelem ojedinělého projektu „Z PÓLU NA PÓL“ . Je prvním Čechem , který došel na severní a jižní pól pěšky na lyžích.

Ve známost vešel svou přednáškovou (kolem 100 přednášek za rok) , fotografickou (kolem 3–5 výstav ročně), hudební (koncerty a natáčení CD) i publikační činností. Publikuje v českých i zahraničních časopisech, spolupracuje s českým rozhlasem a Českou televizí.

Jeho prvním a dílem je výpravná kniha „Doteky konců světa“ (vydavatelství Bubák), v níž pozval čtenáře na vzrušující a poutavou obrazovou výpravu do majestátních oblastí nedaleko pólů, do Arktidy a Antarktidy, do panství fascinujících superlativů a protikladů.

Druhá kniha „Království Lo/Mustang – zapomenuté tibetské království“ (vydavatelství Knižní klub) má s tou první knihou jeden společný jmenovatel: je to nedotčená, člověkem ještě stále nedestruovaná část světa. Mezi jeho nejoblíbenější lokality patří buddhistické země. Za dlouholetou činnost průvodce získal od královské nepálské trekingové společnosti jako jeden z mála lidí na světě statut profesionálního

„tourleadra“ pro Himálaj, Tibet, Sikkim, Bhútán atd. Jeho láska k těmto zemím vykryštovala do založení „Česko – nepálské společnosti“(2000) se zaměřením na pomoc nepálskému školství. 70

11.2 Stravování při cestách do Arktidy

Kolikrát jste byl za polárním kruhem a kolikrát na Severním pólu?

Asi 10x za polárním kruhem a na severním pólu 1x.

Je něčím specifická strava před výpravou?

Samozřejmě před každým vycestováním musí člověk zjednodušit stravu, aby tělo mělo dost energie se vyrovnat s aklimatizací, vzdáleností od domova, nadmořskou výškou...

Sestavujete dopředu jídelníček na celou cestu?

Před expedicí na severní pól jsme sestavovali jídelníček s vedoucím expedice M.Malachovem už ve Rjazani a balili přídel potravy pro každý den do jednotlivých uzavíratelných igelitových sáčků.

Jaká je speciální strava a kde se dá koupit? Je něco co si připravujete sám?

Speciální strava při expedicích s vyššími státními zájmy samozřejmě je, neboť je možno do toho zapojit vědecké instituce. Dále máte možnost lyofilizované⁷¹ stravy, speciální energetické přípravky atd.

Jinak se vše řídí jediným modelem. Na výpravu je potřeba potravin, která má nejnižší hmotnost a nejvyšší energetický obsah. Např. čokoláda, silové tyčinky, vločky, kokos, ořechy, cereálie. Toto jsou běžně dostupné produkty.

Sám si připravuji pouze pražené vločky s medem, ořechy, kokosem a kousky čokolády.

⁷⁰ Převzato z <http://www.ckc.cz>

⁷¹ Lyofilizace – postup, při kterém se ze zmrazeného materiálu ve vakuu odpařuje voda, používaný ke konzervaci potravin

Liší se nějak přípravy při cestách do Arktidy a Antarktidy?

Vše je odvislé od hmotnosti zavazadel. Každý kilogram nadváhy stojí neskutečné peníze.

Do Arktidy jsme si vše připravovali až v Rusku ve společnosti Central Poljus v Rjazani.

Do Antarktidy jsme se domlouvali se společností organizační a dopravní společností Adventure Network Internationale, že vše připravíme až v základním táboře patriot Hills v Antarktidě, resp. společnost nám to nabídla sama, abychom nezatěžovali jejich dopravní letadlo (Hercules). Pro společnost je to výhodnější.

Jak vypadá běžný den z pohledu stravování? Kolikrát denně se vaří a kolikrát denně se jí?

Jídlo je důležitým rituálem, na který se člověk celý den řeší. Hlavní jídlo je dvakrát denně. Ráno mezi osmou a devátou. Večer mezi sedmou až devátou. Během cesty se pouze pije a energie je doplňována energetickými tyčkami, čokoládou a to během zastávek. Zastávky se dělají po každých 1,5 hodině pochodu. Jde se v průměru 8 hodin denně (od 10 do 18 hodin) a ujde se tak kolem 15-20 km. Podle podmínek a stavu mužstva. Velcí polárníci mi říkali, že ke konci cesty, když se blížili k cíli, pili i normální olej, aby do sebe nacpali potřebné kalorie.

Je jídelníček vylepšen jakkoliv z lokálních zdrojů?

Záleží na typu expedice. Na severním pólu nejsou žádné zdroje. Na chytání ryb a tuleňů není čas.

Pokud jsme šli například přes Baffinův ostrov, tam jsme samozřejmě využívali zdroje od domorodých Inuitů. Zkoušeli jsme tulení maso a ryby. V případě nouze se dají jíst třeba i zelené lišejníky

A máte nějak upravený jídelníček?

Jídelníček je vždy aranžován tak, aby účastník expedice se co nejrychleji zbavil návyků z naší společnosti, aby se co nejrychleji implantoval do polárního prostoru, aby si co nejrychleji upravil metabolismus.

Důležité například je, aby stolice byla uskutečněna ráno. Důvod je ten, že není příliš mnoho času a je potřeba jít kupředu. Všechny tyto nedostatky během pochodu zdržují a to vždy vyvolává nervozitu a samozřejmě negativní energie.

Co je „nejluxusnější“ jídlo při výpravě?

Pro mě to byl puding. Za něj jsem umýval nádobí. (Pozn. nejneoblíbenější činnost)

Co naopak je nejméně oblíbené?

Asi sušené ryby. Nejde ani tak o chuť, ale to je asi kvůli tomu, že když se vaří další jídla, vše je jimi cítit. Takže je cítíte vlastně stále.

Jak je to s vodou a pitným režimem?

Voda je v polárech všude. Na Severním ledovém oceánu se využívá povrchová vrstva na driftujícím ledu a v Antarktidě povrchový navátý sníh na ledovcovém pokryvu.

Jedná se o vodu, dá se říci destilovanou, a proto by měla být obohacována nějakými minerálními doplňky.

Používá se v dnešní době Pemikan? Jak se shání? A jak Vám chutná?

Nevím, kde se nyní dá sehnat. Vždy nám to sháněla organizační společnost, ale nejsem v současné době přesvědčen, jestli polárníci tak intenzivně využívají pemikan jako dříve. Mám dojem, že strava se čím dál více podobá stravě kosmonautů.

Vozíte s sebou i alkohol?

Kde není kladen důraz na váhu, tak je trochu alkoholu potřeba z důvodu profilaxe.⁷²

Na jaké jídlo se nejvíce těšíte po návratu domů?

Vždycky na český chléb.

⁷² Předběžné ochranné opatření proti vzniku choroby.

12. Závěr

Závěr práce hodnotí zdroje, význam rozhovorů pro tuto práci a možná další rozšíření a návazné zdroje.

Práce jak je již uvedeno v metodologické části je založena na studiu literatury, která se zabývá cestováním a objevnými plavbami. Dostupnost beletrie je pozitivní. Většina materiálů nepatří mezi nejnovější. V tomto ohledu je výjimkou například kniha Oldřicha Bubáka.

Aktuální zdroje jsou nejlépe dosažitelné na internetu avšak zde je problém s relevantností dat. Proto by bylo nejlepší data z internetu konfrontovat s dalšími zdroji a to jak písemnými, tak i elektronickými.

Aktuálnost problému řeší rozhovory a s přímými účastníky výprav do Arktických oblastí. Tyto rozhovory se ukázaly jako stěžejní pro tuto práci a staly se zdrojem cenných informací.

Při získávání dalších informací a případném rozšiřování této práce se otvírá možnost spolupráce s vědeckými týmy či cestovními kancelářemi, které se do těchto krajín vypravují. V tomto případě se však tento kontakt nepovedl.

Hlavním přínosem této práce je fakt, že mapuje oblast stravování jak z pohledu antropologického, tak i etnologického v historickém kontextu. Dále poskytuje rozhovory s lidmi, kteří navštívili oblast planety, která není příliš častou destinací pro cestování. Navíc dává tato práce možnost k dalšímu rozšíření.

Autor si je vědom, že tato práce není naprosto vyčerpávající a že není hloubkovým průzkumem do vybraného tématu.

13. Zdroje

Knihy:

- BĚHOUNEK, František. *Lidé a Póly*. Praha : Toužimský a Moravec, 1968.
- BĚHOUNEK, František. *Trosečníci polárního moře : Vzducholodí na Severní pól*. Praha : Státní nakladatelství dětské knihy, 1966.
- MITCHELL, Beazley. *Království zvířat*. Praha : Albatros, 1993.
- Naučný slovník zemědělský 1 : A-D*. Praha : Ústav vědeckotechnických informací MZLH, 1966. 1102 s.
- Naučný slovník zemědělský 8 : Q-Ř*. Praha : Ústav vědeckotechnických informací, 1981. 628 s.
- SKŘIVAN , Aleš, KŘIVSKÝ, Petr. *Moře, objevy staletí*. Praha : Mladá Fronta, 1980. 304 s.
- WELZL, Jan. *30 let na zlatém severu*. Praha : Mladá Fronta, 1968. 388 s.
- FRIDTJOF, Nansen. *Život Eskymáků*. Praha: Mladá Fronta, 1956. 186 s.
- BUBÁK, Oldřich. *Doteky konců světa : Paralelní pohledy do Arktidy a Antarktidy*. Bubák, 2004. 343 s.

Časopisy:

- Navy days Portsmouth 1965*. vol. August 28th 29th 30th. s. 12,21,24.
- STEINBERGOVÁ,HOLLANDOVÁ, Jennifer. *Plavba pod nulou*. *National geographic*. 1, Leden 2004, s. 72-89.

Internet:

- MACHÁČKOVÁ, Zuzana. *Život a ochrana mořských savců v severním Norsku* [online]. 2004 [cit. 2008-06-24]. Dostupný z WWW: <<http://tuleniaspol.webz.cz/obsah.htm>>.
- HERMAN, Mik. *Seaplanet* [online]. 2004-2008 [cit. 2008-06-24]. Dostupný z WWW: <<http://seaplanet.web2u.cz/>>.
- Wikipedie : Otevřená encyklopedie* [online]. 2001 [cit. 2008-06-24]. Dostupný z WWW: <www.wikipedia.cz>.
- JAHODA,Petr. *Český klub cestovatelů* [online]. 2007 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.ckc.cz>>.

14. Přílohy

Příloha č. 1

Breakfast

Grapefruit Segments
or
Choice of Fruit Juice
Grilled Gammon Rasher Fried Egg
Fried Mushrooms Grilled Pork Sausage
Bread Rolls Marmalade
Tea Coffee

Tea

Christmas Cake
Mince Pies

Supper

Giblet Soup
Choice of Cold Meats
Fresh Salad
Saland Potatoes Creamed Potatoes
Chutney Pickles
Cheese Biscuits
Tea Coffee

Dinner

Cream of Tomato Soup
Roast Norfolk Turkey Forcemeat Stuffing
York Ham Chippolata Sausages
Roast and Creamed Potatoes
Brussels Sprouts Peas Cauliflower
Christmas Pudding Rum Sauce
Apples Dates Nuts Tangerines
Beer and Cigar

SREDNY ISLAND ✓ Y

Obcano

Oats		RUSSIA		✓
nuts				
raisins				
Dry Milk				
Coffee				
Pilot Biscuit				
Butter				

<Return> for more, (Q)uit:

Peanut Butter 395

Lunch

<i>Keasone</i>	Sausage		RUSSIA		
<i>Cyrapen</i>	Dry Bread		RUSSIA		✓
	Chocolate				
	Power Bar				
	Mixed Nuts				
	Tea/ATP				
	Bacon				
	Peanut Butter/Butter/Dry Bread				

565

Supper

**Dry Meat				
Cheese				
Dry Vegetables/Onions				
Knorr Sauce Mix				

Pie Honey Pasta/Rice RUSSIA (2 Types of Pasta) Dess - 8.0 ✓
Dinner - 8.0 ✓
Breakfast - 8.0 ✓

Tea

<Return> for more, (Q)uit:

Mcs Honey RUSSIA

Dry Milk 605 ✓

TOTAL 1.565 KG
**Precooked freeze dried ground beef

MESSAGE: March 14

To Misha Malakhov

Dear Misha,

I just received your long message with details for North Pole Light.

250393

